SOCIAL DIAGNOSIS 2013

OBJECTIVE AND SUBJECTIVE QUALITY OF LIFE IN POLAND

DIAGNOZA SPOŁECZNA 2013

WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA POLAKÓW

Edited by:

Janusz Czapiński

Tomasz Panek

Raport Diagnoza Społeczna 2013 finansowany przez:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI
SPOŁECZNEJ Centrum
Rozwoju
Zasobów
LudzkichUNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

upc

Narodowy Bank Polski

NARODOWE CENTRUM NAUKI

Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego
22.08.2013

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki

CONTEMPORARY ECONOMICS

ABSTRACTED/INDEXED:

- ABI/INFORM Complete (ProQuest)
- ABI/INFORM Global (ProQuest)
- Academic OneFile (GALE Science in Context)
- Business & Company Profiles (GALE Science in Context)
- Business and Economics Theory Collection (GALE Science in Context)
- Cabell's Directories
- Central and Eastern European Online Library
- CEJSH
- Directory of Open Access Journals (DOAJ)
- Directory of Research Journal Indexing (DRJI)
- EBSCO
- ECONIS
- EconLit
- EconPapers
- EconStor (EconBiz)
- GENAMICS JournalSeek
- General Business File ASAP (GALE Science in Context)
- Google Scholar
- GREENR - Gale Resource on the Environment, Energy and Natural Resources (GALE Science in Context)
- IDEAS
- IndexCopernicus
- Infotrac Custom Journals (GALE Science in Context)
- International Business (GALE Science in Context)
- Library of Congress (USA)
- Ministry of Science and Higher Education list of scored journals (**rating score 9 pts**)
- ProQuest Central
- ProQuest Research Library
- Research Papers in Economics (RePEc)
- Scirus
- SCOPUS
- Social Science Research Network
- The British Library
- The Central European Journal of Social Sciences and Humanities
- The International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)/ProQuest
- Ulrichsweb
- WorldCat
- Zetoc

Editor in Chief:

Henryk Król

Deputy Editor in Chief

Piotr Szczepankowski

Editorial Manager

Marcin W. Staniewski

Stat Editor

Henryk Rosłaniec

Language Editor

Mariëtte E. Botha

Technical Editors

Karol Kowalczyk

Tomasz Szopiński

Associate Editors

Zenon Biniek

Wiesław Dębski

Witold Jakóbiak

Witold Małecki

Danuta Mliczewska

Włodzimierz Rembisz

Grażyna Rytelewska

Maria Sierpińska

Tadeusz Szumlicz

Ryszard Wilczyński

EDITORIAL BOARD:

Nur Adiana Hiau Abdullah (Malaysia)

Icek Ajzen (USA)

Damodaran Appukuttan Nair (India)

Hrabrin Bachev (Bulgaria)

Richard Blundell (Great Britain)

Constantin A. Bob (Romania)

Udo Broll (Germany)

Tanja Broz (Croatia)

Jelena Budak (Croatia)

Barbara Czarniawska (Sweden)

Didar Erdiņ (Bulgaria)

József Fogarasi (Romania)

Nicolai Juul Foss (Denmark)

Bruno S. Frey (Switzerland)

Masahiko Gemma (Japan)

Srećko Goić (Croatia)

Kjell Åge Gotvassli (Norway)

Adriana Grigorescu (Romania)

Oliver D. Hart (USA)

Roman Horvath (Czech Republic)

Shelby D. Hunt (USA)

Zoran Ivanovic (Croatia)

Søren Johansen (Denmark)

Sten Jönsson (Sweden)

Judit Karsai (Hungary)

Elko Kleinschmidt (Canada)

Monika Kostera (Sweden)

Stephen F. LeRoy (USA)

Csaba Lentner (Hungary)

Lena Malešević Perović (Croatia)

Víctor Martínez Reyes (USA)

Eric Maskin (USA)

Igor Matunović (Croatia)

Ieva Meidute (Lithuania)

Fatmir Memaj (Albania)

Garabed Minassian (Bulgaria)

Anayo Nkamnebe (Nigeria)

Harald Oberhofer (Austria)

Boris Podobnik (Croatia)

Nina Pološki Vokić (Croatia)

Rossitsa Rangelova (Bulgaria)

Assaf Razin (USA)

Sanda Renko (Croatia)

Richard Roll (USA)

Steven Rosefelde (USA)

Yochanan Shachmurove (USA)

Andrei Shleifer (USA)

Eduardo Schwartz (USA)

Mirosław Skibniewski (USA)

Stanley F. Slater (USA)

Lenka Slavíková (Czech Republic)

Joel Sobel (USA)

Jasminka Sohinger (Croatia)

Miemie Struwig (South Africa)

Guido Tabellini (Italy)

Masahiro Taguchi (Japan)

Josip Tica (Croatia)

Joachim Wagner (Germany)

John Whalley (Canada)

Gary Wong (China)

The original version: on-line journal

ADDRESS OF EDITORS:

CONTEMPORARY ECONOMICS, University of Finance and Management in Warsaw, 01-030 Warszawa, 55 Pawia Str., room 211,

phone: (22) 536 54 54 | e-mail: editorial@ce.vizja.pl | www.ce.vizja.pl

PUBLISHER: Vizja Press & IT, 01 – 029 Warszawa, 60 Dzielna Str.

phone/fax: (22) 536 54 68 | e-mail: vizja@vizja.pl | www.vizja.net.pl

All articles published in the quarterly are subject to double-blind peer reviews

ISSN: 2084-0845

Aby zacytować ten rozdział należy podać źródło: Czapiński, J., Błędowski, P. (2013). Stan społeczeństwa obywatelskiego. Aktywność i jakość życia osób w podeszłym wieku. Diagnoza Społeczna 2013 Warunki i Jakość Życia Polaków - Raport. [Special issue]. *Contemporary Economics*, 7, 298-305 DOI: 10.5709/ce.1897-9254.111

6.4. Aktywność i jakość życia osób w podeszłym wieku

Janusz Czapiński, Piotr Błędowski

6.4.1. Społeczno-demograficzna charakterystyka osób w podeszłym wieku

Jako kryterium podeszłego wieku przyjęliśmy w tym opracowaniu 60 lat. W całej próbie członków gospodarstw domowych takich osób było 20,9 proc., a w próbie indywidualnych respondentów 25 proc., w tym 59,3 proc. kobiet (proporcja kobiet jest tym większa im bardziej zaawansowany wiek – w grupie powyżej 79 lat kobiet jest dwukrotnie więcej niż mężczyzn: 66,1 do 33,9 proc.).

Większość (52,2 proc.) osób w podeszłym wieku żyje w związku małżeńskim (lub w związku nieformalnym – 0,7 proc.) w gospodarstwie jednorodzinnym, 27 proc. prowadzi gospodarstwo jednoosobowe, 10 proc. żyje w gospodarstwie wielorodzinnym, 9,4 proc. jest samotnym rodzicem, pozostałe 1,4 proc. żyje w nierodzinnym gospodarstwie wieloosobowym.

Rozkład osób w podeszłym wieku oraz młodszych w próbie indywidualnych respondentów ze względu na status społeczno-zawodowy pokazuje wykres 6.4.1. W grupie seniorów dominują emeryci (76 proc.), a na drugim miejscu renciści (12,9), czynnych zawodowo jest wśród nich 7 proc.

Co trzecia osoba w podeszłym wieku jest wdowcem (15 proc.) lub wdową (47 proc.), przy czym odsetek ten rośnie wraz z wiekiem; powyżej 79 r.ż. jest już 35 proc. wdowców i 79 proc. wdów. 74 proc. mężczyzn i 42 proc. kobiet w podeszłym wieku żyje w związku małżeńskim, po 6 proc. jest rozwiedzionych lub w separacji.

Wykres 6.4.1. Procentowy rozkład osób w wieku 16-59 lat oraz starszych w przekroju statusu społeczno-zawodowego

W grupie seniorów jest dwukrotnie mniejszy w porównaniu z młodszymi respondentami odsetek osób z wyższym i pomaturalnym wykształceniem (14 do 26 proc.) i niemal pięciokrotnie większy odsetek osób z podstawowym i niższym wykształceniem (35,6 do 7,5 proc.).

Co czwartą osobą w podeszłym wieku opiekują się domownicy, także co czwarta sama pełni rolę opiekuna wobec innego domownika w podeszłym wieku (najczęściej współmałżonka), a połowa (głównie osoby żyjące samotnie – 86 proc. wśród nich) nie pełni roli ani opiekuna, ani podopiecznego. Nie znaczy to, że osoby w podeszłym wieku żyjące samotnie nie wymagają opieki; 30 proc. spośród nich ma orzeczenie o niepełnosprawności (stanowi to aż 1/3 wszystkich niepełnosprawnych), w tym co trzecia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

W kwestionariuszu były dwa pytania mierzące natężenie stresu związanego z opieką nad osobami w podeszłym wieku (Aneks 1. kwestionariusz indywidualny, pyt. 11 i 12). Największego stresu opiekuńczego doświadczają domownicy w wieku 45-59 lat opiekujący się osobami w wieku 70 i więcej lat (wykres 6.4.2).

6.4.2. Przynależność i aktywność organizacyjna oraz praca na rzecz innych wśród osób w podeszłym wieku

Ponieważ aktywność społeczna Polaków jest generalnie bardzo niska, osoby w podeszłym wieku nie wyróżniają się zbyt negatywnie na tle innych grup wieku pod tym względem. Jeśli chodzi o przynależność do organizacji a

także aktywny udział w ich działaniach to nawet grupy najstarsze (75 i więcej lat) nie różnią się istotnie statystycznie od pozostałych; istotne natomiast na niekorzyść osób starszych są różnice w działaniach na zasadzie wolontariatu⁸⁷ (wykres 6.4.2).

UWAGI: przynależność -- efekt wieku $F(9,25557) = 12,821$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,004$; test różnic *post hoc* (Scheffego): tylko grupy 65-69 lat oraz 45-54 lata różnią się istotnie statystycznie od grupy 25-34 lata; aktywność -- efekt wieku $F(9,25563) = 8,711$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,003$; test różnic *post hoc* (Scheffego): tylko grupa 16-24 lata różni się istotnie statystycznie od grupy 25-34 lata; wolontariat -- efekt wieku $F(9,25499) = 24,654$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,009$; test różnic *post hoc* (Scheffego): tylko wszystkie grupy w wieku od 65 lat różnią się od wszystkich grup w przedziale wieku od 35 do 59 lat

Wykres 6.4.2. Procent osób w różnym wieku będących członkami co najmniej jednej organizacji, działających aktywnie w organizacjach i wolontariuszy przy kontroli płci i poziomu wykształcenia

Aktywnie działa w różnych organizacjach 9,4 proc. osób w podeszłym wieku; odsetek bardzo podobny jak w młodszych grupach (9,6 proc.). Największą aktywność organizacyjną osoby w wieku 60 i więcej lat wykazują w organizacjach religijnych, towarzyskich, kołach zainteresowań, komitetach mieszkańców i uniwersytetach trzeciego wieku (wykres 6.4.3).

Wykres 6.4.3. Procent osób w wieku 60 i więcej lat aktywnie działających w organizacjach (ze względu na małą liczbę osób pominięto kilka rodzajów organizacji)

Płeć nie różnicuje aktywności organizacyjnej seniorów, różnicuje natomiast – i to bardzo silnie, silniej niż w młodszych grupach wieku -- poziom wykształcenia (wykres 6.4.4). Wykształcenie ma także istotne znaczenie dla pracy w charakterze wolontariuszy (wykres 6.4.5).

⁸⁷ Pytanie w kwestionariuszu indywidualnym: „Czy w ostatnim roku wykonywał/a Pan/i nieodpłatnie jakąś pracę lub świadczył/a jakieś usługi dla osób spoza rodziny bądź na rzecz organizacji społecznej?”

UWAGI: efekt wieku $F(1,25635) = 32,989$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,001$; efekt wykształcenia $F(3,25635) = 157,329$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,018$; efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25635) = 7,050$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.4. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60 i więcej lat o różnym poziomie wykształcenia aktywnie działających w organizacjach

UWAGI: efekt wieku $F(1,25563) = 55,089$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,002$; efekt wykształcenia $F(3,25563) = 202,429$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,023$; efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25563) = 4,918$, $p < 0.005$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.5. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60 i więcej lat o różnym poziomie wykształcenia działających na zasadzie wolontariatu

6.4.3. Inne rodzaje aktywności osób w podeszłym wieku

Głównym sposobem spędzania wolnego czasu przez osoby w podeszłym wieku jest oglądanie telewizji; przeciętnie poświęcają na to ponad 60 proc. więcej czasu niż osoby młodsze. I w tym przypadku istotne znaczenie ma poziom wykształcenia (wykres 6.4.6).

UWAGI: efekt wieku $F(1,25563) = 55,089$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,002$; efekt wykształcenia $F(3,25563) = 202,429$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,023$; efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25563) = 4,918$, $p < 0.005$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.6. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60 i więcej lat o różnym poziomie wykształcenia poświęcających na oglądanie telewizji ponad 3 godz. dziennie

Dwukrotnie rzadziej seniorzy niż osoby młodsze uprawiają jakiś sport (wykres 6.4.7). Największą popularnością wśród osób w podeszłym wieku (zwłaszcza wśród mężczyzn) – większą niż wśród młodszych osób, które nie stronią od ćwiczeń fizycznych -- cieszy się jazda na rowerze. Także *nordic walking* (tutaj połączony z bieganiem i joggingiem) jest podobnie popularny w grupie seniorów jak w młodszych grupach.

Wykres 6.4.7. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60+ lat uprawiających jakiś sport i procent uprawiających poszczególne rodzaje sportu wśród tych, którzy sport uprawiają

Seniorzy dużo rzadziej od osób młodszych bywają w kinie, teatrze lub na koncercie, rzadziej też wychodzą do restauracji, kawiarni czy pubu i rzadziej biorą udział w spotkaniach towarzyskich (wykres 6.4.8). Różnice te nie zależą od płci, a od wykształcenia zależy jedynie różnica w częstotliwości bywania w restauracji (im wyższe wykształcenie tym mniejsza).

UWAGI: kino/teatr efekt wieku $F(5,25050) = 31,489$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,006$; restauracja/kawiarnia efekt wykształcenia $F(5,25122) = 88,429$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,017$; spotkanie towarzyskie efekt wieku $F(3,25295) = 71,918$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,014$

Wykres 6.4.8. Ile przeciętnie razy w minionym miesiącu osoby w sześciu grupach wieku były w kinie, teatrze lub na koncercie, w restauracji, kawiarni lub pubie, na spotkaniu towarzyskim przy kontroli wykształcenia i płci

6.4.4. Relacje i postawy społeczne osób w podeszłym wieku

Osoby w podeszłym wieku nie tylko nie mają mniejszej liczby przyjaciół od osób młodszych; wręcz przeciwnie – mają ich więcej, zwłaszcza w grupie z wyższym i policealnym wykształceniem (wykres 6.4.9). Jednocześnie jednak 7,3 proc. kobiet i 7,4 proc. mężczyzn podaje, że nie mają żadnego przyjaciela. Odsetek ten zmniejsza się wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. W grupie osób z wykształceniem podstawowym lub niepełnym wynosi 11,0 proc., a wśród seniorów z wykształceniem policealnym i wyższym – 4,1 proc. Zależność między poziomem wykształcenia a liczbą przyjaciół jest istotna statystycznie ($p < 0,000$).

UWAGI: efekt wieku $F(1,25412) = 11,932$, $p < 0,005$, $\eta^2 = 0,000$; efekt wykształcenia $F(3,25412) = 30,228$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,004$; efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25412) = 14,378$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,002$

Wykres 6.4.9. Przeciętna liczba przyjaciół, którą mają osoby w wieku 16-59 lat i 60+ lat, w zależności od poziomu wykształcenia przy kontroli płci

Osoby w podeszłym wieku nieco częściej niż młodsze czują się osamotnione (odpowiednio 22 proc. i 19 proc., $F(1,25375) = 26,932$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,001$ przy kontroli płci i wykształcenia), ale nie czują się częściej niekochane i niedarzone zaufaniem, przy czym dotyczy to osób z niższym wykształceniem; w grupie osób lepiej wykształconych seniorzy częściej czują się niekochani i niedarzeni zaufaniem (wykres 6.5.10)

UWAGI: efekt wieku ni.; efekt wykształcenia $F(3,25487) = 54,548$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,006$; efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25487) = 6,978$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.10. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60+ lat, które czują się niekochane i niedarzone zaufaniem w zależności od poziomu wykształcenia przy kontroli płci

Osoby w podeszłym wieku utrzymują regularne kontakty z mniejszą liczbą członków rodziny, przyjaciół i znajomych (wykresy 6.4.11). W przypadku przyjaciół liczba kontaktów osób w podeszłym wieku zależy niezwykle silnie od poziomu wykształcenia; seniorzy z wykształceniem wyższym utrzymują podobną liczbę regularnych kontaktów z przyjaciółmi co osoby młodsze (wykres 4.6.12)

UWAGI: efekt wieku dla najbliższej rodziny $F(1,25412) = 7,948$, $p < 0,01$, $\eta^2 = 0,000$; dla przyjaciół $F(1,25401) = 99,678$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,004$; dla znajomych $F(1,25242) = 266,805$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,010$

Wykres 6.4.11. Liczba członków najbliższej rodziny, przyjaciół i znajomych (sąsiadów), z którymi utrzymują regularne kontakty osoby w wieku 16-59 lat i 60+ lat, przy kontroli płci i wykształcenia

UWAGI: efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25401) = 6,338$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.12. Liczba przyjaciół, z którymi utrzymują regularne kontakty osób w wieku 16-59 lat i 60+ lat, w zależności od poziomu wykształcenia przy kontroli płci

Osoby w podeszłym wieku są istotnie statystycznie bardziej zadowolone ze stosunków z najbliższymi w rodzinie niż osoby młodsze ($F(1,25480) = 24,588$, $p < 0,000$, $\eta^2 = 0,001$), ale mniej od młodszych zadowolone ze

stosunków z kolegami (przyjaciółmi) ($F(1,25005)=17,845$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,001$). Prawie $\frac{1}{4}$ seniorów jest bardzo zadowolona ze swoich stosunków w rodzinie, a niemal połowa – zadowolona. Między zadowoleniem mężczyzn i kobiet ze swojej sytuacji w rodzinie nie występują istotne statystyczne różnice. Odsetek kobiet bardzo zadowolonych, zadowolonych i dosyć zadowolonych w tych relacji jest o około 1 p.p. wyższy niż mężczyzn. Wiek również nie wpływa istotnie na ocenę relacji w rodzinie. Czynnikiem istotnie różnicującym populację osób starszych pod względem oceny stosunków w rodzinie jest wykształcenie ($p < 0.000$). Osoby z wykształceniem policealnym i wyższym są częściej zadowolone z relacji w rodzinie i w minimalnym stopniu (0,1 proc.) częściej bardzo niezadowolone.

Osoby w podeszłym wieku są bardziej tolerancyjne niż młodsze wobec homoseksualistów ($F(1,25568)=23,185$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,001$); choć nieco rzadziej innym ufają ($F(1,25600)=4,385$, $p < 0.05$, $\eta^2 = 0,000$), to mają lepsze zdanie o naturze człowieka („ludzie przede wszystkim starają się służyć pomocą innym”) ($F(1,25596)=9,234$, $p < 0.005$, $\eta^2 = 0,000$).

Jest niewielka, ale istotna statystycznie różnica między osobami w podeszłym wieku i młodszymi jeśli chodzi o finansową pomoc dzieci dla starszych rodziców; te dwie grupy różnią się zasadniczo przekonaniem o tym, czy osoby starsze cieszą się w Polsce szacunkiem (wykres 6.4.13). Osoby starsze rzadziej są paradoksalnie przekonane niż ich dzieci, że na dzieciach spoczywa obowiązek finansowego wsparcia rodziców. Z kolei osoby starsze dostrzegają w Polsce mniej szacunku dla siebie niż sądzą osoby młodsze. W poglądzie na temat umieszczania rodziców w domach opieki (spokojnej starości) różnica między seniorami i młodszymi zależy od poziomu wykształcenia (wykres 6.4.14). O ile wśród osób z wyższym wykształceniem zdecydowanie częściej zgadzają się na umieszczanie rodziców w domach opieki osoby w podeszłym wieku niż młodsze, o tyle wśród osób z wykształceniem podstawowym pogląd ten częściej akceptują osoby młodsze niż seniorzy.

UWAGI: efekt wieku dla pomocy finansowej $F(1,25596) = 10,688$, $p < 0.01$, $\eta^2 = 0,000$; dla szacunku dla osób starszych $F(1,25581) = 111,678$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,004$

Wykres 6.4.13. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60+ lat, które zgadzają się z twierdzeniem, że dzieci powinny pomagać finansowo rodzicom w podeszłym wieku oraz że osoby starsze cieszą się w Polsce szacunkiem przy kontroli płci i wykształcenia

UWAGI: efekt interakcji wieku i wykształcenia $F(3,25552) = 6,160$, $p < 0.000$, $\eta^2 = 0,001$

Wykres 6.4.14. Procent osób w wieku 16-59 lat i 60+ lat, które aprobują umieszczanie rodziców w domach opieki/spokojnej starości przy kontroli płci

Inną formą aktywności osób starszych są kontakty z kolegami i koleżankami (grupą przyjaciół). Kontakty te są generalnie rzadsze niż w przypadku osób młodych i z naturalnych przyczyn ich intensywność spada wraz z

wiekem. Generalnie wśród osób starszych kobiety częściej utrzymywały takie kontakty i częściej były z nich zadowolone (wykres 6.4.15). Różnice te są istotne statystycznie ($p < 0.000$).

Wykres 6.4.15. Procent osób starszych zadowolonych ze swoich kontaktów z grupą przyjaciół według płci

Na ocenę kontaktów z przyjaciółmi w istotny sposób ($p < 0.000$) wpływa także poziom wykształcenia seniorów. Osoby bardziej wykształcone częściej są zadowolone z utrzymywanych przez siebie kontaktów towarzyskich. Fakt, że przyjaciół się wybiera znajduje odzwierciedlenie w dysproporcji między odsetkami zadowolonych i niezadowolonych z kontaktów towarzyskich w każdej grupie wykształcenia.

Na podkreślenie zasługuje też fakt, że wiek jest czynnikiem istotnie różnicującym ($p < 0.000$) reagowanie na sprawy dotyczące lokalnej społeczności. Maleje aktywność i skłonność do reagowania na decyzje i działania władz lokalnych. Odsetek osób w wieku 60-64 lata informujących, że takie decyzje i działania często je denerwowały był prawie dwukrotnie wyższy niż takich osób w wieku 80 lat i więcej (11,2 proc. vs. 6,0 proc.). Z wiekiem zwiększał się za to odsetek respondentów twierdzących, że takie decyzje nigdy ich nie denerwowały (odpowiednio 42,2 proc. i 58,1 proc.). Innym czynnikiem różnicującym postawy seniorów pod względem reagowania na lokalne inicjatywy była płeć ($p < 0.000$). Mężczyźni częściej niż kobiety reagowali negatywnie na lokalne działania (55,8 proc. mężczyzn wobec 50,1 proc. kobiet twierdzących, że lokalne decyzje i działania denerwowały je często bądź sporadycznie).

W odpowiedzi na pytanie, czy w ostatnich dwóch latach angażowali się w działania na rzecz społeczności lokalnej, starsi respondenci wykazali się mniejszym poziomem aktywności niż młodszy. Co siódmy jednak starszy mężczyzna (14,6 proc.) udzielił odpowiedzi twierdzącej. Aktywność kobiet na rzecz lokalnego środowiska była istotnie niższa (9,4 proc.). Najsilniej różnicuje tę aktywność poziom wykształcenia ($p < 0.000$). Odsetek włączających się w działania lokalne osób z wyższym wykształceniem jest sześciokrotnie wyższy niż osób z wykształceniem podstawowym (wykres 6.4.16).

Wykres 6.4.16. Procent osób starszych angażujących się w działania na rzecz społeczności lokalnej według wykształcenia